

Spis treści

Wstęp	21
I. Historia procesu integracji europejskiej (<i>Mariusz Muszyński</i>)	23
1. Systematyka procesu integracji	23
2. Początki procesu integracji (1945–1951)	23
3. Okres funkcjonowania Wspólnot Europejskich (1951–1992)	24
3.1. Okres samodzielnego funkcjonowania Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (1951–1957)	24
3.2. Okres funkcjonowania trzech Wspólnot Europejskich (1957–1992) ..	25
4. Okres podwójnej tożsamości – koegzystencja Wspólnot Europejskich i Unii Europejskiej (1992–2007)	26
4.1. Traktat z Maastricht (1992)	27
4.2. Traktat z Amsterdamu (1997)	28
4.3. Traktat z Nicei (2001)	30
4.4. Proces postnicejski	31
5. Traktatowa federalizacja Unii Europejskiej (2005 – obecnie)	33
5.1. Traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy (2005)	33
5.2. Czas pokonstytucyjnej refleksji (2005–2006)	37
5.3. Traktat z Lizbony (2007)	39
II. Historia integracji Polski z Unią Europejską (<i>Mariusz Muszyński</i>)	41
1. Przygotowania do akcesji	41
2. Prace nad Traktatem akcesyjnym	42
3. Budowa Traktatu akcesyjnego	42
3.1. Zagadnienia ogólne	42
3.2. Traktat o przystąpieniu do UE	43
3.3. Akt dotyczący warunków przystąpienia oraz dostosowań w traktatach stanowiących podstawę UE	43
3.4. Akt końcowy	45
4. Podpisanie Traktatu akcesyjnego	46
5. Ratyfikacja Traktatu akcesyjnego przez Polskę	46
6. Konstytucyjne przepisy dotyczące Unii Europejskiej	47
III. Istota prawna Unii Europejskiej (<i>Mariusz Muszyński</i>)	55
1. Charakter prawny byłych Wspólnot Europejskich	55
2. Charakter prawny UE w okresie współistnienia ze Wspólnotami Europejskimi (1992–2007)	57

3. Charakter prawny UE po traktacie z Lizbony (2007)	58
3.1. Podmiotowość UE i unijne kompetencje	58
3.2. Zasada przyznania	60
3.3. Zasada pomocniczości	64
3.4. Zasada proporcjonalności	66
4. Wzmocniona współpraca	67
5. Unia Europejska jako reżim zamknięty prawa międzynarodowego	69
5.1. Cechy systemu prawa UE	69
5.2. Zasada pierwszeństwa	70
5.3. Zasada skutku bezpośredniego	73
6. Przystąpienie do Unii Europejskiej: kryteria i podstawa prawna	73
7. Zmiany podstaw traktatowych UE	75
8. Zakończenie członkostwa w UE: formy i procedury	76
8.1. Wystąpienie z UE	76
8.2. Wykluczenie z UE i wygaśnięcie traktatów	78
8.3. Zawieszenie obowiązywania traktatów	79
9. Kształt funkcjonalny UE	79
10. Symbolika Unii Europejskiej	83
11. Uprawnienia w sferze stosunków zewnętrznych	83
11.1. Prawo do zawierania traktatów	83
11.2. Prawo legacji	85
11.3. Prawo do stosowania siły	88
11.4. Zdolność UE do ponoszenia odpowiedzialności	91
IV. Aksjologia Unii Europejskiej (Mariusz Muszyński)	94
1. Kształtowanie się standardów aksjologicznych	94
2. Tożsamość europejska	95
2.1. Treść i traktatowe umocowanie tożsamości europejskiej	95
2.2. Kryteria tożsamości europejskiej	97
2.2.1. Wolność i demokracja	97
2.2.2. Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności	100
2.2.2.1. Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	100
2.2.2.2. Karta Praw Podstawowych	104
2.2.3. Praworządność (państwo prawne)	109
2.2.4. Poszanowanie godności ludzkiej oraz równość	110
2.2.5. Charakter społeczeństwa	110
2.3. Instrumenty ochrony tożsamości europejskiej	110
3.3.1. Metoda prewencyjna – poszanowanie europejskich wartości przez kandydata do członkostwa	111
3.3.2. Metoda represyjna – ochrona przez pozbawienie niektórych praw traktatowych	112
3.3.3. Metoda negatywna – zakaz dyskryminacji ze względu na narodowość	114
3.4. Tożsamość europejska i jej stosunek do tożsamości narodowej	116

V. Obywatelstwo Unii Europejskiej (<i>Mariusz Muszyński</i>)	119
1. Obywatelstwo Unii	119
1.1. Cechy i warunki obywatelstwa Unii	119
1.2. Treść obywatelstwa Unii	121
1.2.1. Prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich	122
1.2.2. Prawo do głosowania i kandydowania w wyborach lokalnych oraz w wyborach do Parlamentu Europejskiego w państwie miejsca zamieszkania	124
1.2.2.1. Wybory lokalne	124
1.2.2.2. Wybory do Parlamentu Europejskiego	127
1.2.2.3. Perspektywy zmian wyborczych	130
1.2.2.4. Prawa wyborcze obywateli UE a Konstytucja RP	130
1.2.3. Prawo do unijnej opieki dyplomatycznej i konsularnej	132
1.2.4. Prawo petycji i występowania do organów UE	135
1.2.4.1. Prawo kierowania petycji do Parlamentu Europejskiego	136
1.2.4.2. Prawo odwoływania się do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich	136
1.2.4.4. Prawo zwracania się do instytucji UE	136
1.2.5. Klauzula ewolucyjna praw obywateli UE	137
VI. System instytucjonalny Unii Europejskiej (<i>Dominika E. Harasimiuk</i>)	138
1. Zasady systemu instytucjonalnego UE	138
1.1. Uwagi ogólne	138
1.2. Zasada jednolitych ram instytucjonalnych	138
1.3. Zasada równowagi instytucjonalnej i zasada autonomii instytucjonalnej	139
1.4. Zasada lojalnej współpracy	140
2. Rada Europejska	140
2.1. Geneza	140
2.2. Podstawy prawne	141
2.3. Skład Rady Europejskiej	141
2.4. Przewodniczący Rady Europejskiej	142
2.5. Zasady funkcjonowania	142
2.6. Kompetencje	144
3. Rada Unii Europejskiej (Rada)	145
3.1. Geneza	145
3.2. Podstawy prawne	146
3.3. Skład	146
3.4. Prezydencja	147
3.5. Zasady funkcjonowania i podejmowania decyzji	148
3.5.1. Zasady funkcjonowania	148
3.5.2. Tryb podejmowania decyzji	149

3.5.2.1.	Uwagi ogólne	149
3.5.2.2.	Większość kwalifikowana	149
3.5.2.3.	Zwykła większość	151
3.5.2.4.	Jednomyślność	151
3.6.	Kompetencje	152
3.6.1.	Uwagi ogólne	152
3.6.2.	Kompetencje prawodawcze	152
3.6.3.	Kompetencje budżetowe	152
3.6.4.	Kompetencje w zakresie określania i koordynacji polityk UE ..	152
3.6.5.	Kompetencje kreacyjne	153
3.6.6.	Kompetencje kontrolne	153
4.	Parlament Europejski	153
4.1.	Geneza	153
4.2.	Podstawy prawne	154
4.3.	Skład	154
4.4.	Organizacja wewnętrzna i zasady funkcjonowania	156
4.5.	Kompetencje	157
4.5.1.	Uwagi ogólne	157
4.5.2.	Kompetencje prawodawcze	158
4.5.3.	Kompetencje budżetowe	158
4.5.4.	Kompetencje kontrolne	158
4.5.5.	Kompetencje kreacyjne	159
4.5.6.	Kompetencje polityczne	160
4.6.	Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich	160
5.	Komisja Europejska	161
5.1.	Geneza	161
5.2.	Podstawy prawne	161
5.3.	Skład i tryb powoływania KE	161
5.4.	Przyczyny zakończenia kadencji Komisji Europejskiej i pojedyn- czych komisarzy	163
5.5.	Organizacja wewnętrzna i zasady funkcjonowania	164
5.6.	Kompetencje	166
5.6.1.	Uwagi ogólne	166
5.6.2.	Kompetencje kontrolne	166
5.6.3.	Kompetencje dotyczące stanowienia prawa UE	167
5.6.4.	Kompetencje wykonawcze	167
5.6.5.	Kompetencje zewnętrzne	167
6.	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej	167
6.1.	Uwagi ogólne	167
6.2.	Trybunał Sprawiedliwości	168
6.2.1.	Geneza	168
6.2.2.	Podstawy prawne	168
6.2.3.	Skład i tryb powoływania członków	168
6.2.4.	Organizacja wewnętrzna i administracja	170
6.2.5.	Tryb działania i kompetencje	171

6.3. Sąd	172
6.3.1. Geneza	172
6.3.2. Podstawy prawne	172
6.3.3. Skład i tryb powoływania członków	172
6.3.4. Organizacja wewnętrzna i administracja	173
6.3.5. Tryb działania i kompetencje	173
6.4. Sądy wyspecjalizowane – Sąd do Spraw Służby Publicznej UE	175
6.4.1. Geneza	175
6.4.2. Podstawy prawne	175
6.4.3. Skład i tryb powoływania członków	175
6.4.4. Organizacja wewnętrzna	176
6.4.5. Kompetencje	176
7. Trybunał Obrachunkowy	176
7.1. Geneza	176
7.2. Podstawy prawne	176
7.3. Skład – sposób powoływania i odwoływania	177
7.4. Organizacja wewnętrzna	177
7.5. Kompetencje	178
8. Europejski Bank Centralny	179
8.1. Geneza	179
8.2. Podstawy prawne	180
8.3. Skład i organizacja wewnętrzna	180
8.4. Kompetencje	181
9. Organy doradcze	182
9.1. Komitet Ekonomiczno-Społeczny	182
9.1.1. Geneza i podstawy prawne	182
9.1.2. Skład	182
9.1.3. Organizacja wewnętrzna i tryb funkcjonowania	183
9.1.4. Kompetencje	184
9.2. Komitet Regionów	185
9.2.1. Geneza i podstawy prawne	185
9.2.2. Skład	185
9.2.3. Organizacja wewnętrzna i tryb funkcjonowania	186
9.2.4. Kompetencje	187
10. Europejski Bank Inwestycyjny	188
10.1. Geneza i podstawy prawne	188
10.2. Organizacja wewnętrzna	188
10.3. Kompetencje	189
11. Agencje	189
11.1. Uwagi ogólne	189
11.2. Agencje i organy regulacyjne	190
11.2.1. Agencje zajmujące się poszczególnymi obszarami polityki UE	190
11.2.2. Agencje do spraw wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony	192
11.2.3. Agencje do spraw przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości	193

11.3. Agencje wykonawcze	194
12. Instytucje Unii Europejskiej po przystąpieniu Chorwacji	195
VII. Źródła prawa Unii Europejskiej (Dominika E. Harasimiuk)	197
1. Uwagi ogólne	197
2. Prawo pierwotne	197
3. Prawo pochodne	200
3.1. Uwagi ogólne	200
3.2. Kategorie prawa pochodnego	201
3.2.1. Akty ustawodawcze	201
3.2.2. Akty nieustawodawcze	201
3.3. Charakterystyka aktów prawa pochodnego	203
3.3.1. Rozporządzenia	203
3.3.2. Dyrektywy	203
3.3.3. Decyzje	205
3.3.4. Akty niewiążące	205
4. Umowy międzynarodowe jako źródło prawa unijnego	205
5. Zasady ogólne dotyczące źródeł prawa unijnego	207
5.1. Uwagi ogólne	207
5.2. Zasada pierwszeństwa prawa unijnego	208
5.3. Zasada bezpośredniej skuteczności	211
5.3.1. Uwagi ogólne	211
5.3.2. Bezpośrednia skuteczność traktatów	211
5.3.3. Bezpośrednia skuteczność rozporządzeń i decyzji	212
5.3.4. Bezpośrednia skuteczność dyrektyw	213
5.3.5. Bezpośrednia skuteczność umów międzynarodowych	216
6. Stanowienie pochodnego prawa UE	216
6.1. Uwagi ogólne	216
6.2. Inicjatywa ustawodawcza	217
6.3. Rola parlamentów narodowych w procesie stanowienia prawa pochodnego	218
6.4. Rodzaje procedur stanowienia prawa	219
6.4.1. Zwykła procedura ustawodawcza	219
6.4.2. Specjalna procedura ustawodawcza	221
6.4.3. Stanowienie prawa samodzielnie przez Radę	222
6.4.4. Stanowienie prawa samodzielnie przez Komisję	222
6.5. Wybór rodzaju aktu, uzasadnienie oraz publikacja aktu	223
7. Wykładnia prawa UE	224
VIII. System ochrony prawnej w Unii Europejskiej	
(Dominika E. Harasimiuk)	226
1. Postępowanie przed organami sądowymi	226
1.1. Uwagi ogólne	226
1.2. Reprezentacja stron	227

1.3.	Właściwość sądu.....	227
1.4.	Przebieg postępowania	227
1.5.	Procedury szczególne.....	228
1.6.	Charakter prawny wyroków	229
2.	Postępowania przeciwko państwom członkowskim o naruszenie zobowiązań traktatowych	230
2.1.	Uwagi ogólne	230
2.2.	Przedmiot postępowania	231
2.3.	Procedura przewidziana w art. 258 TFUE	231
2.3.1.	Postępowanie przed Komisją	232
2.3.2.	Postępowanie przed Trybunałem Sprawiedliwości	232
2.4.	Procedura przewidziana w art. 259 TFUE	233
2.5.	Procedura przewidziana w art. 260 TFUE	234
3.	Skarga o stwierdzenie nieważności aktu prawa UE – art. 263 TFUE.....	235
3.1.	Uwagi ogólne	235
3.2.	Akty podlegające zaskarżeniu	236
3.3.	Legitymacja bierna.....	236
3.4.	Legitymacja czynna	236
3.5.	Podstawy stwierdzenia nieważności	238
3.6.	Termin na wniesienie skargi	239
3.7.	Skutki i charakter wyroku stwierdzającego nieważność aktu prawa UE.....	239
4.	Zarzut bezprawności – art. 277 TFUE.....	239
5.	Skarga na bezczynność instytucji i organów UE – art. 265 TFUE.....	240
5.1.	Uwagi ogólne	240
5.2.	Legitymacja bierna.....	240
5.3.	Legitymacja czynna	240
5.4.	Pojęcie bezprawnej bezczynności.....	241
5.5.	Wezwanie do działania jako warunek dopuszczalności skargi	241
5.6.	Skutki i charakter wyroku stwierdzającego bezczynność	242
6.	Skarga odszkodowawcza przeciwko UE – art. 268 TFUE w zw. z art. 340 TFUE	242
6.1.	Uwagi ogólne	242
6.2.	Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej UE.....	243
7.	Postępowanie w trybie prejudycjalnym – art. 267 TFUE	244
7.1.	Uwagi ogólne	244
7.2.	Przedmiot postępowania	244
7.3.	Pojęcie sądu krajowego	245
7.4.	Zakres uznania sądu krajowego przy wszczynaniu postępowania w trybie prejudycjalnym	246
7.5.	Obowiązek sądu krajowego przy wszczynaniu postępowania w trybie prejudycjalnym	247
7.6.	Odesłanie prejudycjalne – jego forma, treść i cel	249
7.7.	Skutki wyroku prejudycjalnego.....	250

IX. Rynek wewnętrzny i swobody unijne (<i>Dominika E. Harasimiuk, Małgorzata Kozak</i>)	251
1. Pojęcie rynku wewnętrznego	251
2. Swoboda przepływu towarów	252
2.1. Pojęcie towaru	252
2.2. Unia celna	252
2.3. Zakaz dyskryminujących i protekcyjnistycznych podatków wewnątrznych	253
2.4. Nakaz reorganizacji monopolu państwowych o charakterze handlowym	255
2.5. Zakaz ograniczeń ilościowych i środków równoważnych	255
2.5.1. Uwagi ogólne	255
2.5.2. Formuła <i>Dassonville</i>	257
2.5.3. Formuła <i>Cassis de Dijon</i>	257
2.5.4. Formuła <i>Keck</i>	258
2.5.5. Najnowsze orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące art. 34 TFUE	263
2.5.6. Wyjątki od zakazu przewidzianego w art. 34 TFUE	264
3. Swoboda przepływu pracowników	265
3.1. Uwagi ogólne	265
3.2. Zakres podmiotowy – pojęcie pracownika	266
3.3. Zakres przedmiotowy – uprawnienia pracownika	267
3.4. Wyłączenie i ograniczenia swobody przepływu pracowników	271
3.4.1. Ograniczenia swobody przepływu pracowników	271
3.4.2. Wyłączenie swobody przepływu pracowników	273
4. Swoboda przedsiębiorczości	274
4.1. Uwagi ogólne	274
4.2. Zakres podmiotowy – osoby fizyczne i osoby prawne	275
4.2.1. Wprowadzenie	275
4.2.2. Prawo pochodne dotyczące spółek	276
4.3. Zakres przedmiotowy	277
4.3.1. Uprawnienia wynikające ze swobody	277
4.3.2. Wspólnotowy element transgraniczny	279
4.3.4. Zasada traktowania narodowego	280
4.4. Wyłączenia i ograniczenia swobody	280
4.4.1. Ograniczenia traktatowe	281
4.4.1.1. Udział w wykonywaniu prerogatyw władzy publicznej (art. 51 TFUE)	281
4.4.1.2. Ograniczenie ze względu na porządek publiczny, bezpieczeństwo publiczne lub zdrowie publiczne	281
4.4.2. Ograniczenie ze względu na interes publiczny	283
4.4.2.1. Uzasadnienie ze względu na bezpieczeństwo w ruchu drogowym	283
4.4.2.2. Uzasadnienie ze względu na ochronę konsumentów ..	283
4.5. Obejście prawa	284

5. Swoboda świadczenia usług	284
5.1. Pojęcie usługi	285
5.2. Relacja swobody świadczenia usług z pozostałymi usługami	286
5.3. Przesłanki stosowania swobody świadczenia usług	287
5.4. Zakres podmiotowy	288
5.5. Zakres przedmiotowy	288
5.6. Uznawanie kwalifikacji	289
5.7. Dyrektywa usługowa	291
5.8. Wyłączenia i ograniczenia swobody	292
5.8.1. Wyłączenia traktatowe	292
5.8.2. Wyłączenia traktatowe w odniesieniu do świadczenia usług. ...	293
5.8.2.1. Wykonywanie władzy publicznej	293
5.8.2.2. Wyłączenia ze względu na ochronę interesu publicznego	293
6. Swoboda przepływu kapitału i płatności	294
6.1. Zakres swobody	294
6.2. Definicja kapitału	294
6.3. Ograniczenia swobody	295

X. Polityki Unii Europejskiej (<i>Mariusz Muszyński, Dominika E. Harasimiuk, Małgorzata Kozak</i>)	297
1. Zagadnienia wprowadzające do tematu polityk UE	297
2. Wspólna Polityka Rolna i Rybołówstwa	298
2.1. Wprowadzenie	298
2.2. Zakres przedmiotowy: rolnictwo	299
2.3. Zakres przedmiotowy: rybołówstwo	300
2.4. Reformy Wspólnej Polityki Rolnej i Rybołówstwa	301
2.5. Cele Wspólnej Polityki Rolnej i Rybołówstwa	304
2.6. Instrumenty Wspólnej Organizacji Rynków Rolnych	305
2.7. Wspólna Polityka Rolna i Rybołówstwa a państwa członkowskie	306
2.8. Związek między Wspólną Polityką Rolną i Rybołówstwa a polityką spójności	307
3. Wspólna Polityka Transportowa	308
3.1. Wprowadzenie	308
3.2. Podział kompetencji między UE a państwa członkowskie	309
3.3. Zakres przedmiotowy	309
3.3.1. Zagadnienia ogólne	309
3.3.2. Transport drogowy	311
3.3.3. Transport kolejowy	313
3.3.4. Transport śródlądowy (żegluga śródlądowa)	315
3.3.5. Transport lotniczy	316
3.3.6. Transport morski	317
4. Polityka energetyczna	318
4.1. Wprowadzenie	318
4.2. Cele polityki energetycznej	319

4.3.	Polityka energetyczna i rynek wewnętrzny	319
4.4.	Procedura działania	320
4.5.	Gaz ziemny	321
4.6.	Energia elektryczna	321
4.7.	Energia jądrowa	322
4.8.	Energia ze źródeł odnawialnych	322
5.	Polityka w dziedzinie środowiska	322
5.1.	Wprowadzenie	322
5.2.	Pojęcie środowiska	325
5.3.	Cele polityki UE w dziedzinie środowiska	325
5.4.	Kompetencje UE w zakresie środowiska	326
5.5.	Zasady polityki UE w dziedzinie środowiska	327
5.6.	Prawo do informacji o środowisku	329
5.7.	Procedury podejmowania decyzji	331
5.8.	Aspekt międzynarodowy działań UE w odniesieniu do środowiska ..	331
5.9.	Szósty program działania	332
5.10.	Program LIFE+	333
5.11.	Podstawowe akty prawa wtórnego UE	334
6.	Polityka społeczna	336
6.1.	Wprowadzenie	336
6.2.	Podział kompetencji między państwa członkowskie i UE	337
6.3.	Cele traktatowej polityki społecznej	338
6.4.	Instrumenty działania Unii	338
6.5.	Obszary i metody działania UE	339
6.6.	Procedury działania UE w obszarze polityki społecznej i wspiera- jąca rola Komisji	340
6.7.	Dialog społeczny	341
6.8.	Równość płci w zakresie prawa pracy	342
6.9.	Podstawowe akty prawa pochodnego	344
7.	Polityka regionalna UE	345
7.1.	Podstawy prawne polityki regionalnej	345
7.2.	Geneza polityki regionalnej	346
7.3.	Podstawowe instrumenty polityki regionalnej	347
7.4.	Zasady polityki regionalnej	348
7.5.	Cele polityki regionalnej w okresie 2007–2013	349
8.	Polityka w obszarze edukacji, kształcenia zawodowego młodzieży i sportu	350
8.1.	Struktura traktatowa i pojęcia	350
8.2.	Polityka UE w zakresie edukacji, młodzieży i sportu	352
8.2.1.	Cele polityki	352
8.2.2.	Formy i zakres kompetencji UE	353
8.2.3.	Współpraca międzynarodowa	354
8.3.	Polityka UE w zakresie kształcenia zawodowego	354
8.4.	Procedury działania	355
9.	Polityka UE w obszarze kultury	355

9.1. Pojęcie kultury oraz obowiązki Unii i granice jej działań	355
9.2. Obszary aktywności unijnej i stosunek UE do kultury narodowej ...	357
9.3. Prawne formy działania UE	358
9.4. Zewnętrzne aspekty polityki w obszarze kultury	359
9.5. Zastrzeżenie dotyczące kultury w innych przepisach	360
9.6. Traktatowe nakazy zaniechania działania przez UE	360
9.6.1. Wyjątek od zakazu ograniczeń	360
9.6.2. Wyjątki od zakazu pomocy publicznej	361
10. Polityka ochrony konsumentów	361
10.1. Wprowadzenie	361
10.2. Pojęcie konsumenta i ochrony konsumenta	363
10.3. Zakres ochrony konsumentów	363
10.4. Konsumenci jako podmioty jednolitego rynku	364
10.5. Podstawowe akty prawa pochodnego	365
11. Zdrowie publiczne	368
11.1. Wprowadzenie	368
11.2. Pojęcie zdrowia	368
11.3. Podział kompetencji między państwa a UE	368
11.4. Środki działania w zakresie unijnej polityki zdrowia publicznego. ...	370
11.5. Podstawowe akty prawa pochodnego	371
12. Sieci transeuropejskie	371
12.1. Rodzaje sieci i cel ich ustanowienia	371
12.2. Cele włączenia UE w ustanawianie i rozwój sieci	372
12.3. Charakter sieci transeuropejskich	373
12.4. Rodzaje działań Unii w zakresie sieci transeuropejskich	373
12.5. Harmonizacja norm technicznych	374
12.6. Współpraca z państwami trzecimi	375
12.7. Podstawowe akty prawa pochodnego	375
13. Przemysł	376
13.1. Wprowadzenie	376
13.2. Cele polityki w zakresie przemysłu	376
13.3. Granice działań unijnych	377
13.4. Charakter działań Unii i działań państw członkowskich	378
13.5. Podstawowe akty prawa pochodnego	378
14. Badania i rozwój technologiczny oraz przestrzeń kosmiczna	379
14.1. Badania i rozwój technologiczny w perspektywie historycznej	379
14.2. Cele polityki badawczej i działania prowadzone dla ich osiągnięcia ..	379
14.3. Program ramowy, programy dodatkowe, uzupełniające i przestrzeń kosmiczna	381
15. Turystyka	382
15.1. Podstawy traktatowe i rys historyczny	382
15.2. Definicja turystyki	384
15.3. Kompetencje i środki działania	384
16. Ochrona ludności	385
16.1. Podstawa traktatowa i rys historyczny	385

16.2. Cele polityki	386
16.3. Zakres działania Unii, kompetencje i procedura	386
16.4. Klauzule uzupełniające: klauzula solidarności i dopuszczalna pomoc publiczna	387
16.5. Prawo pochodne	388
17. Współpraca administracji	389
17.1. Podstawa traktatowa i rys historyczny	389
17.2. Zakres unijnych kompetencji, środki przypisane UE i procedury	390
18. Unijna polityka atomowa	391
XI. Wspólne reguły konkurencji (Małgorzata Kozak)	394
1. Wprowadzenie	394
2. Reguły mające zastosowanie do przedsiębiorstw	396
2.1. Zakazane porozumienia	396
2.2. Strona podmiotowa zakazu	396
2.3. Strona przedmiotowa zakazu	398
2.4. Wpływ na handel między państwami członkowskimi	399
2.5. Naruszenie konkurencji	399
2.6. Zakres przestrzenny	401
2.7. Skutek naruszenia zakazu	401
2.8. Względny charakter zakazu	401
2.8.1. Wyłączenia indywidualne	402
2.8.2. Wyłączenia grupowe	402
2.8.3. Ciężar dowodu	403
3. Nadużycie pozycji dominującej	404
3.1. Podmiotowy zakres zakazu	404
3.1.1. Rynek właściwy	404
3.1.2. Pozycja dominująca	405
3.2. Przedmiotowy zakres zakazu	405
3.2.1. Nadużywanie	405
3.2.2. Przykłady nadużywania	405
3.2.3. Doktryna <i>essential facilities</i> (urządzeń kluczowych)	406
4. Kontrola koncentracji	406
5. Rozporządzenie 139/2004	406
6. Stosowanie art. 101 TFUE i art. 102 TFUE	408
7. Reguły mające zastosowanie do państw członkowskich	409
7.1. Przedsiębiorstwa publiczne	409
7.2. Monopole państwowe o charakterze handlowym	410
8. Pomoc przyznawana przez państwa	411
8.1. Wprowadzenie	411
8.2. Zakazana pomoc państwowa	411
8.3. Pomoc zgodna ze wspólnym rynkiem	412
8.4. Pomoc, która może zostać uznana za zgodną ze wspólnym rynkiem .	413
8.5. Stosowanie przepisów o pomocy publicznej	415

XII. Harmonizacja prawa państw członkowskich (Mariusz Muszyński)	417
1. Harmonizacja: treść, rodzaje i granice	417
2. Instrumenty harmonizacji	419
3. Metody harmonizacji prawa państw członkowskich	420
4. Traktatowe rozwiązania harmonizacyjne	421
4.1. Historia procesu harmonizacji	421
4.2. Zbliżanie ustawodawstw – traktatowe regulacje wspólne	422
4.2.1. Zagadnienia ogólne	422
4.2.2. Harmonizacja w zakresie prawa krajowego dotyczącego usta- nawiania i funkcjonowania rynku wewnętrznego	423
4.2.3. Harmonizacja w zakresie prawa krajowego bezpośrednio wpływającego na ustanowienie i funkcjonowanie rynku wewnętrznego	425
4.3. Zbliżanie ustawodawstw – traktatowe rozwiązania szczegółowe	426
4.4. Harmonizacja ustawodawstw w zakresie podatków pośrednich	428
4.5. Obszary harmonizacji w formule koordynacji prawa	429
4.6. Inne formuły harmonizacji	430
4.7. Harmonizacja regulacji z zakresu tytułów prawnych	431
5. Obszary wyłączone z procesu harmonizacji oraz art. 352 TFUE	432
XIII. Unia Gospodarczo-Walutowa (Mariusz Muszyński)	433
1. Wprowadzenie	433
2. Polityka gospodarcza UE	433
2.1. Konstrukcja traktatowa	433
2.2. Zakazane działania	435
2.3. Nakaz unikania nadmiernego deficytu	437
2.4. Klauzula solidarności	438
2.5. Szczególne cechy polityki gospodarczej po nowelizacji lisbońskiej ...	439
2.6. Polityka gospodarcza państw strefy euro	439
3. Wspólna waluta UE	440
3.1. Historia, istota i fundamenty traktatowe unii walutowej	440
3.2. Realizacja postanowień traktatowych o unii walutowej	441
3.3. Status prawny państw UE nie uczestniczących w unii walutowej	442
3.3.1. Państwa objęte derogacją	442
3.3.2. Państwa przystępujące do UE	443
3.3.3. Szczególny status Danii i Wielkiej Brytanii	444
3.4. Euro jako waluta państw spoza unii walutowej	446
3.4.1. Euro jako waluta państw trzecich (spoza UE)	446
3.4.2. Euro jako waluta państw derogowanych	448
3.5. Warunki i procedura zniesienia derogacji	449
3.5.1. Kryteria konwergencji gospodarczej	449
3.5.2. Przystąpienie państw objętych derogacją do unii walutowej ...	450
3.6. Jednolita polityka pieniężna i zarządzanie rezerwami walutowymi państw unii walutowej	452

3.7. Możliwość wystąpienia z unii walutowej	453
4. Pakt stabilności i wzrostu	453
5. Pakt fiskalny	457
6. Pakt „Euro Plus”	460
7. Zasady wspierania państw członkowskich w sytuacjach zagrożenia niewypłacalnością	461
7.1. Wsparcie dla państw strefy euro	461
7.2. Wsparcie dla państw derogowanych	464
8. Koncepcja „europejskiego rządu gospodarczego”	464
XIV. Przestrzeń bezpieczeństwa, wolności i sprawiedliwości (Mariusz Muszyński)	466
1. Historia współpracy państw	466
2. Rozwiązania polizbońskie	471
2.1. Zakres konstrukcji traktatowej	471
2.2. Kształt konstrukcji traktatowej	471
2.2.1. Polityka dotycząca kontroli granicznej	474
2.2.2. Polityka dotycząca azylu	479
2.2.3. Polityka dotycząca migracji	482
2.2.4. Zasada solidarności	484
2.2.5. Współpraca sądowa w sprawach cywilnych	485
2.2.6. Współpraca sądowa w sprawach karnych	491
2.2.7. Współpraca policyjna	496
2.2.8. Bezpieczeństwo a ochrona danych osobowych	499
XV. Stosunki zewnętrzne UE (Mariusz Muszyński)	500
1. Stosunki zewnętrzne UE: pojęcie i perspektywa historyczna	500
2. Obszary materialne zaliczane do stosunków zewnętrznych	501
3. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej	503
3.1. Początki współpracy politycznej	503
3.2. Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa po traktacie z Lizbony	505
3.2.1. Założenia konstrukcyjne	505
3.2.2. Wysoki Przedstawiciel Unii ds. zagranicznych i polityki bezpieczeństwa	507
3.2.3. Pozycja państw członkowskich	508
3.2.4. Instrumenty i procedura działania UE w ramach WPZiB	510
3.2.5. Europejska Służba Działań Zewnętrznych	511
3.2.6. Zasady finansowania WPZiB	512
3.2.7. Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony	513
4. Wspólna Polityka Handlowa	514
4.1. Wprowadzenie	514

4.2. Wspólna Polityka Handlowa jako część kompetencji zewnętrznych UE	515
4.3. Pojęcie Wspólnej Polityki Handlowej	515
4.4. Rola prawa celnego	517
4.5. Instrumenty i procedury działania UE w ramach Wspólnej Polityki Handlowej	518
4.6. Umowy międzynarodowe we Wspólnej Polityce Handlowej	518
4.7. Zasadnicze akty prawa pochodnego	519
5. Współpraca z państwami trzecimi i pomoc humanitarna	520
6. Stowarzyszenia z państwami trzecimi	521
7. Kursy wymiany walut	522
8. Współpraca UE z organizacjami międzynarodowymi	522
9. Kraje i terytoria zamorskie	524
10. Zewnętrzne elementy niektórych polityk wewnątrzunijnych	525
11. Europejska Polityka Sąsiedztwa	526
12. Zagadnienie kompetencji unijnych w zakresie stosunków zewnętrznych ..	527
Podstawowa bibliografia	529